

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΗ' | ΑΘΗΝΑΙ, 19ΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1979 | ΑΡΙΘ. 6

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Α'. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ *

Σ χ ό λ ι α

VIII,4. «ἔρις - ἐν ἡρεισταίω»: Τὸ ρ. «ἐνερείδω» σημαίνει ἀκούμβῳ μὲ δύναμιν ἐπάνω εἰς κᾶτι ἢ σπρώχνω μὲ βίαν καὶ συνεκδοχικῶς ἐν σκῆπτῳ». «περίψημα»: ρ. «περιψάω»=τρίβω, παστρεύω, σφουγγίζω γύρω-γύρω. «περίψημα» λοιπὸν εἶναι τὸ ἀφαιρούμενον ἐκ τῆς περιψήσεως, ἐκ τοῦ καθαρισμοῦ, δηλ. τὸ ἀποσφογγίδι, τὸ περικάθαγμα, τὸ κατὰ τῆς ἀκαθαρσίας. — Ὁ Ἱγν. λαμβάνει τὴν λ. ἐκ τοῦ Α' Κορ. 4,13. Τὴν λ. χρησιμοποιοῖ ὁ Ἱγν. καὶ κατωτέρω ἐν Ἐφ. 18,1. Ἐπίσης καὶ ἡ Ἐπιστ. Βαρνάβα 4,9. 6,5. Σημειωτέον ὅτι ἡ σημερον διδομένη ἐρμηγεία, τελείως ἀποκρουστικὴ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, δὲν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι τὴν σημασίαν ταύτην, ἀλλὰ ἔθεωρεῖτο ἐνδεικτικὴ αὐτοκριτικῆς καὶ ταπεινώσεως. Εἶχε περίπου τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν, ὡς ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἱερ. 22,28: «ἠτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος, οὗ οὐκ ἔστιν χρεῖα αὐτοῦ». Ἡ ἐν συνεχείᾳ φράσις ὅμως δίδει καὶ ἰδιαιτέραν ἔννοιαν εἰς τὴν λ. «περίψημα». Ὁ Ἱγν. λέγει: «περίψημα ὑμῶν καὶ ἀγνίζομαι ὑμῶν Ἐφεσίων», τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ Ἱγν. ἐν πλήρει αὐτοσυνειδησίᾳ τοῦ μαρτυρίου, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 130 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

Ἐφεσίους, λέγει πρὸς αὐτοὺς ὅτι θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του «τὸ ἐξιλαστήριον θῦμα». Ἐνισχυτικὸν τῆς ἐρμηνείας ταύτης εἶναι καὶ τὸ κατωτέρω Ἐφ. 18,1 χωρίον: «περίψημα τὸ ἐμὸν πνεῦμα τοῦ σταυροῦ ὃ ἐστὶν σκάνδαλον τοῖς ἀπιστοῦσιν, ἡμῖν δὲ σωτηρία καὶ ζωὴ αἰώνιος». Τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λ. «περίψημα» ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι, τῇ ΠΔ καὶ τῇ ΚΔ, ὡς καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς καὶ ἰδίᾳ τοῖς Ἀποστολικοῖς πατράσιν, ἐκθέτει διὰ μακρῶν εἰς τὸ εἰδικὸν ἄρθρον του ὁ Stählin, ἐν Kittel-Friedrich, Theol. Wörterbuch z. N. T. t. VI, 84-92. Ὅτι τὴν λ. ἢ μᾶλλον τὸν ὄρον ἐχρησιμοποιοῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ ὡς ρητὸν ἐν παροιμίαις, φανεροῦται ἐκ τῶν μνημονευομένων ὑπὸ τοῦ E. L. A. Leutsch, Corpus Paroemiographorum Graecorum. Hildesheim 1958 II, 611/2, Cent. XIV. 22: «περίψημα ἡμῶν ἐγένου: ἦτοι κάθαρμα· ἢ ἀπολύτρωσις. Οὕτως ἐπέλεγον τῷ κατ' ἐνιαυτὸν συνέχοντι τῶν κακῶν· περίψημα ἡμῶν γενοῦ, ἦγουν σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις· καὶ οὕτως ἐνέβαλλον τῇ θαλάσῃ ὡσανεὶ τῷ Ποσειδῶνι θυσίαν ἀποτινύντες. Λέγεται καὶ περίψημα τὸ καταπάτημα πάντων ὑπὸ τὰ ἔχνη, ἢ ἔμπαιγμα». Καὶ τὸ Λεξικὸν «Ἡ Σ ο ὕ δ α», ἐκδ. Ada Adler, Suidae Lexicon, Lipsiae 1935, Pars IV, 113,6 τὰ αὐτὰ που περιλαμβάνει μὲ τινὰς παραλλαγὰς: «περίψειν, ἐκμάσσειν, σπογγίζειν. Ἀριστοφάνης: αἰδοῦ, δέχου κέρκον λαγῶ, ὥστε τὰς λήμας περιψεῖν». «Περίψημα: κάταγμα· ἢ ὑπὸ τὰ ἔχνη· ἢ ἀπολύτρωσις. Οὕτως ἐπέλεγον τῷ κατ' ἐνιαυτόν... συνεχόντων κακῶν· περίψημα ἡμῶν γενοῦ, ἦτοι σωτηρία καὶ ἀπολύτρωσις»... Καὶ ἐν συνεχείᾳ τὰ αὐτὰ περιλαμβάνει, ἅτινα καὶ τὸ σημειωθὲν ἀνωτέρω χωρίον τῶν παροιμιῶν. «περίψημα - ἀγνίζομα» θὰ ἠδύναντο τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα νὰ θεωρηθοῦν κατὰ συνεκδοχὴν, ὡς ταυτιζόμενα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου: «ἀντίψυχον ὑμῶν ἐγὼ» ἐν Ἐφ. 21,1 καὶ Σμυρν. 10,2. Πολ. 2,3. 6,1.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ὅμ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

“Ονομα καὶ πρᾶγμα.

Εἰς τὴν ὑλόφρονα ἐποχὴν μας, οἱ πολλοὶ θεωροῦν «ἐπιτυχημένους» ἀνθρώπους τοὺς κατακτιῶντας τὸ χρῆμα, τὰ ἀξιώματα, τὴν θύραθεν γνῶσιν. Ὑπὸ τὸ φῶς ὅμως τοῦ Ἐδαγγελίου, τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δὲν εἶναι πρόωιστα καὶ ὕψισια. Νικηταὶ εἰς τὴν ζωὴν, κατὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, εἶναι οἱ εἰς τὸν στίβον τῶν ἀρετῶν ἀποδοτικῶς ἀθλοῦντες. Οἱ τηροῦντες ἀδιὰ πολλῶν θλίψεων τὰς θείας ἐπιτολάς, προσφέροντες δὲ χάριν τοῦ Κυρίου, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, ἀκόμη καὶ τὸ αἷμα των.

Τοιαύτη ψυχὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ τὴν 22αν Μαρτίου τιμωμένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας μάρτυς Καλλινίκη († 252 μ.Χ.). Κατήγαγε, διὰ τοῦ θεαρέσιου βίου καὶ τοῦ ἐνδόξου τέλους της, ὄντως ὠραίαν νίκην, ζηλευτὴν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀναδειχθεῖσα, ὄνομα καὶ ποῦμα, Καλλινίκη.

Ἐν ὄψει τῆς 25ης Μαρτίου.

Ἡ μεγάλη ἐθνικὴ μας ἐορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου πλησιάζει. Ἄς ἐτοιμασθῶμεν διὰ τὴν ὑποδοχὴν της ἐφέτιος μὲ πλέον φωτισμένην τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸ ἀθάνατον πνεῦμα της. Δὲν παύει γὰρ διαποτίζῃ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν μὲ τὰ ζωηφόρα μηνύματά του. Μεταξὺ τούτων, τὸ κορυφαῖον καὶ πολυτιμότεον εἶναι τὸ γεγονός διὸ τὸ θαῦμα τοῦ 21 ἐπραγματοποιήθη χάρις εἰς τὴν Θρησκείαν, ἀποτελοῦσαν διὰ τοὺς πατέρας μας τὸ ἐπ' ἀριθ. 1 κίνητρον τοῦ ἡρωϊσμοῦ των, ὁ ὁποῖος κατέπληξε τὸν κόσμον καὶ κατηύγασε τὴν Ἱστορίαν.

Οἱ Ἕλληνες ἐκείνων τῶν καιρῶν, ὡς γνωστόν, εἶχον ὡς σύνθημά των τὸ ὅτι ἐπολέμουν «γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστι τὴν ἀγία». Ἦτο καθολικὸν βίωμα, ἐκφρασθὲν διὰ πολλῶν ἐκ τῶν μεγάλων ἀγωνιστῶν, ὡς τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Μακρυγιάννη, ἀνδρῶν εὐσεβεστάτων.

Τὸ μέγα λοιπὸν δίδαγμα τῆς 25ης Μαρτίου δι' ἡμᾶς, τοὺς Ἕλληνας τοῦ παρόντος, εἶναι οὗτο, διὰ τὰ μὴ ἀπολέσωμεν τὴν ἐθνικὴν μας ταυτότητα εἰς ἓνα κόσμον διανύοντα θαυμάσιαν κρῖσιν ἀξιῶν, πρέπει νὰ μείνωμεν πιστοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μέλη της ζῶντα.

Πρωτεῦον μέλημα.

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, «οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν», ὡς λέγει ὁ Παῦλος (Ρωμ. ιβ' 5). Τὸ ὑγιὲς ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα συνίσταται εἰς τὴν ἀγνὴν βίωσιν αὐτῆς τῆς πραγματικότητος. Μόνον οὕτως εἶναι ἐφικτὴ ἡ λύτρωσις ἐνὸς ἐκάστου ἐξ ἡμῶν. Ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος, ἄλλοῦ, μᾶς προτρέπει: «Προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ἡμᾶς» (Ρωμ. ιε' 7). «Ὁ Ἰησοῦς», ὡς γράφει σύγχρονος ὀρθόδοξος θεολόγος, «εἶναι ὁ θεῖος γερανὸς ποῦ μᾶς ὑψώνει ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, «προσλαμβάνομενος ἡμᾶς». Ἀλλὰ διὰ τὰ ἐκκληρωθῆ ἑαυτὴ ἡ ἄρσις χρειάζεται καὶ ἡ καλὴ ἀλληλοπροσόδεις μας, τὸ «προσλαμβάνεσθαι ἀλλήλους», ὁ «σύνδεσμος τῆς τελειότητος» (Κολ. γ' 14), ἦτοι ἡ ἀγάπη».

Πρωτεῦον λοιπὸν μέλημα τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἦτο ἀνεκάνην, πρέπει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς καιροὺς μας ἡ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀποστολικῶν τούτων λόγων καλλιέργεια ὀρθοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος. Τοῦτο σώζει τοὺς ἐργάτας τοῦ νοητοῦ Ἀμπελῶνος ἀλλὰ καὶ τὸ Πλήρωμα ἐκ τοῦ φαιρισμοῦ, φαινομένου, ἀλλοίμονον, οὐχὶ σπανίον ἐπ' ἐσχάτων καὶ παρ' ἡμῖν.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήναι (140).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝ ΤΟΙΣ ΕΡΓΟΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

Ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἐπιφανίου Σαλαμῖνος ἢ Κωνσταντίας Κύπρου († 403) περιέχονται πολλά στοιχεῖα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν λατρείαν.

Οὗτος, ἐν πρώτοις, μολοντί οὐδόλως διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὰς εἰκόνας¹, παρουσιάζει πολλὰ εἰκονογραφικὰ θέματα, οἷα εἶναι τὸ ἀδιάφθορον τοῦ σώματος τοῦ Ἐσταυρωμένου², τὰ στοιχεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Εἰκονογραφίας περὶ τῆς εἰς Ἄδου καθόδου (ἀνάστασις δικαίων, βασιλέων, προφητῶν κ.λπ., συντριβὴ πυλῶν Ἄδου, λογχιζόμενος διάβολος κ.τ.τ.) καὶ τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ³ καὶ θεομητορικαὶ παραστάσεις (λ.χ. Θεοτόκος Πλατυτέρα, Σκέπη)⁴.

Ὁ Ἐπιφάνιος παρέχει ὡσαύτως εἰδήσεις τινὰς περὶ ἑορτῶν τινων⁵ περὶ τῶν ἐρημηγέων⁶ περὶ τῶν λειτουργικῶν συνάξεων, αἵτινες ἐπιτελούμεναι ταχθεῖσαι εἰσιν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τετράδι καὶ προσαββάτῳ καὶ Κυριακῇ· τετράδι δὲ καὶ προσαββάτῳ ἐν νη-

1. B. Altaner, Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter⁵, Freiburg 1958, σελ. 283-284.

2. Ἐπιφανίου, Κατὰ αἱρέσεων Β', II, ἐν Migne Ἐ.Π. 42, 813-820.

3. Ἐπιφανίου, Ὁμιλία εἰς τὸ Μ. Σάββατον, ἐν Migne Ἐ.Π. 43, 452-464.

4. Ἐπιφανίου, Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον, ἐν Migne Ἐ.Π. 43, 497-500. Ἴδὲ σχετικῶς Κων. Καλοκέρη, Πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, σελ. 181-196, ἔνθα ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἐπιφάνιον καὶ τὸ ἔργον «Εἰς τὸν φυσιολόγον», ἐν τῷ ἑποίῳ περιέχεται τὸ εἰκονογραφικὸν θέμα τοῦ Χριστοῦ ὡς Λέοντος καὶ ὡς Ἀναπεσόντος.

5. B. Altaner, ἔνθ' ἄνωτ.

6. Ἐπιφανίου, Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, ἐν Migne Ἐ.Π. 42, 885.

στεία ἕως ὥρας ἐνάτης»⁷· περὶ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς⁸· περὶ τῶν διαφόρων νηστειῶν καὶ περὶ τῆς νηστείας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος⁹· περὶ τῶν κατὰ τὰς γνωστικὰς ἀντιλήψεις πνευματικῶν προσφορῶν¹⁰ κ.λπ.

“Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τελεσιουργίαν τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὁ Ἐπιφάνιος κατακρίνει τοὺς Ἐβιωνίτας, οἵτινες «μυστήρια δῆθεν τελοῦσι κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ εἰς ἐνιαυτὸν διὰ ἄζυμων καὶ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μυστηρίου δι’ ὕδατος μόνου»¹¹. Ὁσαύτως κατακρίνει τοὺς ὕδατι μόνῳ χρωμένους»¹² Μαρκιωνίτας καὶ τοὺς Ἐγκρατίτας, οἵτινες «κέχρηται καὶ αὐτοὶ μυστηρίοις δι’ ὕδατος· οἶνον δὲ ὅλως οὐ μεταλαμβάνουσι, φάσκοντες εἶναι διαβολικὸν καὶ τοὺς πίνοντας καὶ τοὺς χρωμένους ἀνόμους εἶναι καὶ ἁμαρτάδας»¹³. Ὁ Ἐπιφάνιος μνημονεῖ καὶ τοὺς «ἐν τοῖς αὐτῶν μυστηρίοις ἐπιτιθέντας ἄρτον καὶ τυρόν» Ἀρτοτυρίτας¹⁴.

Ἐπειτα χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἐπιφανίου περὶ τῶν κατὰ τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν λεγομένων ἱκετικῶν δεήσεων καὶ τῶν Διπτύχων: «Ὑπὲρ δικαίων ποιούμεθα τὴν μνήμην καὶ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ὑπὲρ μὲν ἁμαρτωλῶν ὑπὲρ ἐλέους δεόμενοι, ὑπὲρ δὲ δικαίων καὶ πατέρων καὶ πατριαρχῶν, προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν, ἐπισκό-

7. Ἐπιφάνιος, Λόγος περὶ πίστεως, ἐν Migne Ἐ.Π. 42,825.

8. Ἐνθ’ ἄνωτ., στ. 828.

9. «Τὰς ἕξ ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐν ξηροφαγίᾳ διατελοῦσι πάντες οἱ λαοί, φημι δὲ ἄρτω καὶ ἄλι καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἐσπέραν» (Αὐτόθι).

10. Ἐπιφάνιος, Κατὰ αἰρέσεων 33, ἐνθα μνημονεύεται ἀποσπασμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πτολεμαίου πρὸς τὴν Φλώραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τονίζεται: «Καὶ γὰρ προσφοράς προσφέρειν προσέταξεν ἡμῖν ὁ Σωτήρ· ἀλλ’ οὐχὶ τὰς δι’ ἀλόγων ζώων ἢ τούτων τῶν θυμαμάτων, ἀλλὰ διὰ πνευματικῶν αἰώνων καὶ δοξῶν καὶ εὐχαριστίας καὶ διὰ τῆς εἰς τοὺς πλησίον κοινωνίας καὶ εὐποιίας» (Migne Ἐ.Π. 41,564). L. F e n d t, Einführung in die Liturgiewissenschaft, Berlin 1958, σελ. 50.

11. Ἐπιφάνιος, Κατὰ αἰρέσεων 30,16, ἐν Migne Ἐ.Π. 41, 432.

12. Ἐνθ’ ἄνωτ., 42,3 καὶ 46,2, ἐν Migne Ἐ.Π. 41,700 καὶ 840.

13. Ἐνθ’ ἄνωτ., 47,1, ἐν Migne Ἐ.Π. 41,852.

14. Αὐτόθι: 49,2, ἐν Migne Ἐ.Π. 41,881.

πων τε καὶ ἀναχωρητῶν καὶ παντὸς τοῦ τάγματος, ἵνα τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀφορίσωμεν ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων τάξεως»¹⁵.

Ἄξια ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι τέλος ἡ περὶ τῶν δ ι α κ ο ν ι σ σ ῶ ν μαρτυρία τοῦ Ἐπιφανίου, τονίζοντος «ὅτι μὲν διακονισσῶν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεῦειν». «Εἰ ἱερατεύειν γυναῖκες Θεῷ προσετάσσοντο...», ἔδει μᾶλλον αὐτὴν τὴν Μαριὰμ ἱερατεῖαν ἐκτελέσαι ἐν Καινῇ Διαθήκῃ, τὴν καταξιωθεῖσαν ἐν κόλποις ἰδίους ὑποδέξασθαι τὸν Παμβασιλέα Θεὸν ἐπουράνιον, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ... Ἄλλ' οὐκ ἠδόκησεν. Ἄλλ' οὐδὲ βάπτισμα διδόναι πεπίστευται· ἐπεὶ ἠδύνατο ὁ Χριστὸς μᾶλλον παρ' αὐτῆς βαπτισθῆναι ἢπερ παρὰ Ἰωάννου...». Καὶ ἐνῶ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων «κατεστάθησαν διαδοχαὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἐν οἴκῳ Θεοῦ, οὐδαμοῦ γυνὴ ἐν τούτοις κατεστάθη. Ἦσαν δὲ τέσσαρες θυγατέρες Φιλίππῳ τῷ Εὐαγγελιστῇ προφητεύουσαι, οὐ μὴν ἱερουργοῦσαι. Καὶ ἦν Ἄννα προφήτις θυγάτηρ Φανουήλ, ἀλλ' οὐχ ἱερατεῖαν πεπιστευμένη». Ὅθεν ἡ ὑπὸ τῶν γυναικῶν διεκδίκησις ἱερατικῶν δικαιωμάτων εἶναι, κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον, «γυναικῶν τύφος καὶ μανία γυναικωνίτις»¹⁶. Ἄλλ' ὅτι ἡ φράσις τοῦ Ἐπιφανίου «διακονισσῶν τάγμα ἐστὶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεῦειν» οὐδὲν μαρτυρεῖ ἐναντίον τῆς κατατάξεως τῶν διακονισσῶν εἰς τὸν κλῆρον καὶ εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς πατήρ ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ ὑπομνήσκει, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀναμφισβητήτως εἰς τὸν ἀνώτερον κλῆρον ἀνήκοντες διάκονοι οὐδόλως «ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει ἐπιστεύθησαν τι μυστήριον ἐπιτελεῖν, ἀλλὰ μόνον διακονεῖν τὰ ἐπιτελούμενα»¹⁷.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

15. Ἐπιφανίου, Κατὰ αἵρέσεων 75,8, ἐν Migne Ἐ.Π. τόμ. 42, 513.

16. Ἐπιφανίου, Κατὰ αἵρέσεων 79,3, ἐν Migne Ἐ.Π. τόμ. 42, 744-745.

17. Ἐνθ' ἀνωτ. — Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἡ «χειροτονία» ἢ «χειροθεσία» τῶν διακονισσῶν, ἐν Ἀθήναις 1954, σελ. 67-68.

ΑΙ ΜΑΣΤΙΓΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΑΤΑΙΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ

«Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας»
(Λουκ. ιβ', 15).

1. Δέσμιοι τῶν ἐπιγείων.

Μέγα πειρατήριον ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς. Τὴν χάραν διαδέχεται ὁ πόνος καὶ τὸ πένθος. Τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν. Τὴν νεότητα τὸ γῆρας. Τὴν δόξαν ἢ ταπεινώσις. Τὴν ζωὴν ὁ θάνατος. Ὁ ἄνεμος τῆς ματαιότητος μᾶς παρασύρει τῆδε κακίᾳ ὡς φθινοπωρινὰ φύλλα διὰ τὰ εὐρεθῶμεν ἀπὸ τῆς μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην, ἀπὸ τὸ ὕψος εἰς τὸ θάθος. Ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν εἰς τὴν πρωτοκαθεδρίαν, ἀπὸ τὴν αἴγλην εἰς τὴν περιφρόνησιν, μέχρις ὅτου ἡ γῆ μᾶς ἀποσπάσει ἅπαξ διὰ παντός, διὰ τὰ μᾶς ὑπομνήσῃ κάτι, τὸ ὁποῖον ἐλησμονήσαμεν ἐν τῇ ματαιοδοξίᾳ καὶ πλεονεξίᾳ μας: «Χοῦς εἶ καὶ εἰς χοῦν ἀπελεύση...».

Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται, ἀφ' ὅτου ὁ Κύριος, ἐν τῷ πανσόφῳ σχεδίῳ τῆς δημιουργίας του, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπαρξίν, εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας ἐνεφύσησεν πνοὴν ζωῆς «καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Γεν. 6', 7). Ἡ ἀφετηρία ὅμως τῶν δεινῶν τοῦ τελειότερου τῶν δημιουργημάτων τοῦ Ὑψίστου, ἣτις ἀποτελεῖ ὀρόσημον εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος, εὐρίσκεται εἰς τὴν παράδασιν καὶ περιφρόνησιν τῆς θείας ἐντολῆς. Ἐντὸς τοῦ παραδείσου ὑπέστη ὁ ἄνθρωπος τὰς πρώτας ἐξετάσεις καὶ ἀπέτυχεν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεθεῖσα ἀπαγόρευσις ἦτο τὸ πρῶτον πειρατήριον τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως. Ἠδύνατο νὰ μὴ ἁμαρτήσῃ, ἀλλὰ ἠμάρτησεν.

Ἐκτοτε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐνῶ εἶχε τόσας ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ θείας προνοίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπείρου ἀγάπης, ἣτις ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, χάριν τῆς σωτηρίας ὅλου τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἔλαβε τὴν δωρεάν τῆς χάριτος, τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς υἰοθεσίας, ἐν τούτοις ἀκολουθεῖ

τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας τῶν πρωτοπλάστων. Ὁμοιάζομεν μὲ τοὺς ἀμετανοήτους ἐγγληματίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀπονεμηθεῖσα χάρις δὲν ἤσκησεν οὐδεμίαν ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν. Ἡμεῖς ὅμως καθιστάμεθα περισσότερον ἔνοχοι. Διότι δὲν ἀθετοῦμεν ἀνθρωπίνους νόμους. Ποδοπατοῦμε τὸ Θεῖον δίκαιον καὶ ἀπορρίπτομεν τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἀνασταυροῦμεν τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ποτίζομεν καθημερινῶς μὲ χολὴν καὶ ὄξος.

Μήπως δὲν γνωρίζομεν τὸν σκοπὸν καὶ τὸ νόημα τῆς σταυρικῆς θυσίας Ἐκείνου, ὅστις ὑπὲρ ἡμῶν, ἔτι ὄντων ἀμαρτωλῶν, ἔπαθεν; Μήπως δὲν γνωρίζομεν πόσῃν ματαιότητῃ καὶ πόσῃν ἀστάθειαν ἔχουν τὰ ἐπίγεια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφιερώνομεν τὴν ψυχὴν μας, αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν μας; Ὁ βίος καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ καθημερινὰ γεγονότα τῆς ζωῆς μας, δὲν μᾶς διδάσκουν ὅτι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι «σκιάς ἀσθενέστερα» καὶ δὲν βλέπομεν ὅτι «μία ροπή καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται;» Καὶ ὅμως. Εἰς ταῦτα τὰ μάταια καὶ τὰ ἐφήμερα, τὰ ἀνάξια διὰ τὴν πνευματικὴν φύσιν καὶ θείαν καταγωγὴν μας, ἀναλισκόμεθα, ἀξιολογοῦντες τὴν εὐτυχίαν μας ἢ τὴν δυστυχίαν μας θάσει κριτηρίων καθαρῶς βιοτικῶν.

Χαρακτηριστικὴ τῆς νοστρωπίας ταύτης εἶναι μία στιχομυθία κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ ἐνὸς πτωχοῦ οἰκογενειάρχου. Λέγει κάποιος ἐκ τῶν συνοδευόντων τὴν ἐκφορὰν «Καλὸς καὶ ἀγαθὸς ὁ μακαρίτης. Κανένα δὲν πείραξε. Κανένα δὲν ἀδίκησε. Λόγος κακὸς δὲν βγήκε ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Ἄλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ καμμιά προκοπή. Ἄφησε τὰ παιδιὰ του στοὺς πέντε δρόμους. Ὁ Θεὸς ἄς τὸν συγχωρήσῃ». Τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεταστάντος ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὸ ὑλικὸν στοιχεῖον. Ἡ ἐξαιρετος ἠθικὴ προσωπικότης του τίθεται εἰς ἥσσονα μοῖραν, ἢ μᾶλλον ἀναφέρεται ὄλως παρεπιπτόντως. Ἡ ἠθικὴ κληρονομία ἐκμηδενίζεται εἰς τὴν ἀντίληψίν μας. Εἰς τὴν κρίσιν μας καὶ τὴν μεταθανάτιον ἀκόμη ἐκτίμησίν μας ἐπιδρῶν τελεσιδικῶς τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς οἰκογενείας.

2. Ἡ ἀνοχή καὶ ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ.

Περιφρονημένος ἐγκαταλείπει τὸν κόσμον τοῦτον ὁ δίκαιος. Καὶ πολὺ φυσικόν. Οἱ δίκαιοι καὶ οἱ καθарοὶ τῇ καρδίᾳ, οἱ πραεῖς καὶ ταπεινοὶ δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Ἄλλ' ὡς ἀνόητε ἄνθρωπε, σὺ ὅστις καυχᾶσαι ὅτι τὰ πάντα ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς καλὸς καὶ συνετὸς οἰκογενειάρχης, ἡτοίμασες δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ σεαυτὸν, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν κραυγάζουσαν δυστυχίαν τόσων ἄλλων ἀνθρωπίνων υπάρξεων, γνωρίζεις ὅτι οὐδενὸς τῶν ὑπαρχόντων σου εἶσαι κύριος καὶ ὅτι ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, δυνατὸν νὰ εὗρεθῆς εἰς οἶαν κατάστασιν εὗρέθη καὶ ὁ πολὺς Ἰὼβ τῆς Γραφῆς, μολοντί ἐκεῖνος ἦτο κατὰ πάντα δίκαιος καὶ εὐσεβής; «ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἀληθινός, ἄμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος... καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εὐγενῆς τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν» (Ἰὼβ α', 1 καὶ 3). Καὶ ἕμως ἐδοκιμάσθη σφόδρα. Εἶδε τὴν τεραστίαν περιουσίαν του ἀφανιζομένην. Ὁ οἶκος του ἀπεγυμνώθη τῶν τέκνων καὶ τῶν δούλων του. Αὐτὸς δὲ περιφέρει ἐν μέσῳ ὀδύνης καὶ στεναγμῶν τὴν σκυληρόδρωτον σάρκα του. Χθὲς ἀκόμη ἐλογίζετο ὁ εὐτυχέστερος τῶν θνητῶν. Ἦτο πράγματι ἀξιολόγιστος καὶ ὡς ἄνθρωπος δίκαιος καὶ εὐλαβούμενος τὸν Θεὸν καὶ ὡς οἰκογενειάρχης ἐν συνέσει καὶ εὐσεβείᾳ τὸν δῖον διάγων.

Καὶ ἂν οἱ δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς εἰς τοιαύτας σκληρὰς δοκιμασίας ὑποβάλλονται, πόσο μᾶλλον οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἄδικοι; Ἐν τοσοῦτῳ πολλοὶ ἐξ ἡμῶν, κρίνοντες τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, καὶ ἀναμένοντες ἄμεσον τὴν ἔνδικον μισθασδοσίαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, τόσον τῶν δικαίων ὅσον καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, κλονίζονται ἐν τῇ πίστει, διότι βλέπουν τοὺς ἀμαρτωλοὺς θριαμβεύοντας ἐπὶ τῆς γῆς, τοὺς δὲ δικαίους καὶ εὐσεβεῖς δυναστευομένους, διωκομένους καὶ πολλὰ πάσχοντας. Βλέπομεν τοὺς πλεονέκτας καὶ τοὺς ἄρπαγας καὶ τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν δόξαν καὶ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων νὰ νέμονται τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς καὶ νὰ παραμένουν ἀτιμώρητοι. Ἡ ἀτιμωρησία των ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀπογοητεύει, ἐνῶ ἐκείνους τοὺς καθιστᾷ ἔτι αὐθάδεις καὶ ἄρπαγας.

Ἡ ἀνοχή αὕτη τοῦ Θεοῦ ἔναντι τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ πονηρουμένων παρερμηνεύεται, διότι δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ μακροθυμία Του. Ἡμεῖς θέλομεν ἄμεσον τὴν τιμωρίαν. Ταχέϊαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἀνθρώπινον δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐπιλαμβάνεται ἀμέσως καὶ ἐκδικάζει πᾶσαν παράβασιν καὶ παρακοὴν κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ αὐτοφώρου ἀδικήματος. Ἐκεῖνος ὅμως ὑπομένει, μακροθυμεῖ, περιμένει τὴν μετάνοιαν καὶ ἐπιστροφὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Ἡ τοιαύτη θέσις τῆς Θείας δικαιοσύνης εἶναι σύμφωνος καὶ μετὰ τὴν ιδιότητα τῆς ἀγάπης, τῆς ἀπείρου ἀγάπης πρὸς τὸν πεπτωκότα ἄνθρωπον. Πόσα πλῆγματα καὶ προσβολὰς καὶ πικρίας καὶ ὕδρεις καὶ ἀποστασίας δέχονται καρτερικῶς πλείστοι γονεῖς ἀπὸ τὰ ἴδια αὐτῶν τέκνα; Πόσοι υἱοὶ καὶ θυγατέρες δὲν περιφρονοῦν τοὺς γεννήτοράς των, δὲν ἐγκαταλείπουν τὴν πατρικὴν στέγην καὶ δὲν διασκορπίζου ἀσώτως τὴν περιουσίαν ἐκείνων; Καὶ ὅμως οἱ γονεῖς δὲν ζητοῦν τὴν κεφαλὴν τῶν ἐκτραπέντων τέκνων των ἐπὶ πίνακι. Πάσχου διὰ τὸ κατάντημά των, ἀδυνακόπως τοὺς νοθετοῦν, ἀλλὰ δὲν ἀξιοῦν τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ τρωθέντος ἠθικοῦ καὶ φυσικοῦ νόμου. Τὰ ἀγαποῦν. Τὰ ἀνέχονται. Τὰ παιδαγωγοῦν. Μετ' ὀδυνην ἐνίοτε ἐπιβάλλου σωφρονιστικὰς τιμωρίας. Καὶ περιμένου μετ' ἀγωνίαν, μετ' ἐγκαρτέρησιν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν εὐθεϊαν ὁδόν. Προσεύχονται δι' αὐτά.

Ἄφου, λοιπόν, ἡ κατ' ἄνθρωπον ἀγάπη, ἣτις δὲν εἶναι τελεία, εἶναι τόσοσιν μεγάλῃ πρὸς τὰ τέκνα καὶ πλείστοι ἔχομεν παραδείγματα αὐτοθυσίας τῶν γονέων χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἰδίων αὐτῶν τέκνων, πόσοσιν μεγαλυτέρα πρέπει νὰ λογισθῇ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» πλασθὲν ὑπ' αὐτοῦ δημιούργημα; Ἡ μήπως δὲν ἔχομεν ἀπειρα δείγματα τῆς «πάντα γοῦν ὑπερεχοῦσης» ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, ὅστις «τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφέϊσατο» χάριν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας;

3. Π ἄ ν τ α μ α τ α ἰ ὅ τ η ς τ ἂ ἀ ν θ ρ ῶ π ι ν α .

Ἄς μὴ πλανώμεθα. Οὔτε ἡ ἀνεξικακία καὶ ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἡ φαινομενικὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐτυχία τῶν

ἀμαρτωλῶν καὶ ἀδίκων πρέπει νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ φρόνημά μας καὶ νὰ κλονίζῃ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν μας. Ἀντιθέτως τὰ δεινὰ καὶ αἰ θλίψεις καὶ αἰ δοκιμασίαι πρέπει νὰ χαλυδώνουν τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ ἐδραιώνουν ἔτι περισσότερο τὴν πεποίθησίν μας ὅτι ἡ φθορὰ τοῦ ἐπιγείου σκηνώματός μας δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν. Οὐτε ἔχει σημασίαν ἡ φθορὰ τοῦ γηίνου περιβλήματός μας, ἀλλὰ ἡ ἀφθαρσία τῆς ψυχῆς μας. Αὐτὴν πρέπει νὰ κρατήσωμεν ἀλώδητον. Ἐκείνην οὐδεμία ἔξωθεν προερχομένη κάκωσις ἢ θάσανος οὔτε μάχαιρα, οὔτε πῦρ, οὔδὲ αὐτὸς ὁ θάνατος δύναται νὰ πλήξῃ, ὅταν εἶναι ἐστραμμένη καὶ ἀφιερωμένη εἰς τὸν Θεόν. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα» λέγει ὁ ψαλμωδός. «πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου· μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον; (Ψαλμ. ι', 1).

Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα. Τὸ βλέπομεν εἰς τὸν καθημερινὸν βίον. Ἀλλὰ ἡ πλεονεξία καὶ ἡ τελεία ὑποταγή μας εἰς τὴν σάρκα μᾶς τυφλώνει. Ἡ ματαιοδοξία δημιουργεῖ εἰς τὸν ψυχικὸν μας κόσμον ψευδαισθήσεις. Νομίζομεν ὅτι ὅλοι μᾶς ἐκτιμοῦν καὶ μᾶς ὑπολήπτουσι, ὅταν κατέχωμεν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κάποιαν θέσιν, ἢ ὅταν ἡ οἰκονομικὴ μας κατάστασις εἶναι ἀξιοζήλευτος. Φοροῦμεν τὴν ἐπιβλητικὴν λεοντὴν τῆς κοινωνικῆς μας ἐμφανίσεως καὶ φουσκώνομεν. Τότε δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμῆσωμεν τὰ πρὸς τὸ πρόσωπόν μας πραγματικὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων. Πρέπει νὰ ἔλθῃ ἡ συμφορὰ, ἡ δυστυχία, ἡ τελεία ἔνδεια καὶ ἄλλα πλήγματα, τὰ ὁποῖα νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν τὴν λεοντὴν, νὰ μᾶς ἀπογυμνώσουν ἀπὸ τὴν κοσμικὴν αἴγλην καὶ ἀπὸ ἀξιοζηλεύτους νὰ μᾶς καταστήσουν ἀξιοθρηγήτους.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ εὐρίσκειται πλησίον μας κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πένθους καὶ τῶν δακρύων, τῆς ἐξαθλίψεως καὶ τῆς περιφρονήσεως, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ κλάψῃ μαζί μας καὶ θὰ μᾶς ἐνισχύσῃ καὶ θὰ μᾶς παραμυθήσῃ, ἐκεῖνος εἶναι ὁ φίλῶν ἡμᾶς. Διότι, τῶν μὲν εὐπορούντων φίλοι πολλοί, τῶν δὲ δυσπραγούντων οὐδὲ αὐτοὶ οἱ γεννητόρες. Τοῦτο κατέστη, δυστυχῶς, ἀξίωμα εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον διὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων τῶν πλησίον μας. Ἡ παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου μᾶς δίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ πλησίον,

ἐνῷ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἄφρονος πλουσίου εὐρίσκομεν ὅλα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια συνθέτουσιν τὴν ἀπληστίαν, τὴν σκληρότητα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς μας.

Τὴν σκληρότητα, τὴν πλεονεξίαν, τὴν φιλαυτίαν καὶ πάντα νόμον τῆς σαρκὸς ἤλθε νὰ καταργήσῃ ὁ Κύριος. Ἐστεφάνωσεν ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ τιμῆς, ἀφοῦ μᾶς ἀπελύτρωσεν ἐκ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας. Μᾶς ὠδήγησεν εἰς ὁδὸν νέαν, εἰς ὁδὸν ζωῆς. Μᾶς ἠθέλησεν ἀδελφωμένους καὶ ὁμόφρονας καὶ ὁμοφύχους, κλαίοντας μετὰ κλαιόντων καὶ χαίροντας μετὰ χαϊρόντων. Παρελάβομεν τὴν εἶδλον τῆς ζωῆς, τὸν ἀλάθητον ὁδηγόν, ὁ ὅποιος θὰ ἔδει νὰ κατευθύνῃ τὰ διαθήματά μας. Ἐλάβομεν πνεῦμα ἐλευθερίας καὶ ἠγιόσθημεν. Εἶδομεν τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ταπεινούμενον, διωκόμενον, ἐμπαιζόμενον, σταυρούμενον ὑπὲρ ἡμῶν. Καὶ τὸν ἠκούσαμεν εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ ἔκουσίου πάθους Του νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν οὐράνιον Πατέρα του τὴν συγχώρησιν ἐκείνων, οἵτινες καθήλωσαν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ Ἄχραντόν Του σῶμα. Καὶ ἠντλήσαμεν — πρέπει νὰ ἠντλήσαμεν — ἐκεῖθεν τὸ νόημα τῆς σταυρικῆς θυσίας. Τὴν ἄρνησιν τοῦ ματαίου κόσμου. Τὴν ταπείνωσιν. Τὴν ἀγάπην.

Ἡ ματαιοδοξία καὶ ἡ πλεονεξία εἶναι τὰ ὄπλα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἄγγελος τοῦ σκότους αἰχμαλωτίζει τὰς καρδίας μας, ἐντὸς τῶν ὁποίων δὲν κατοικεῖ πλέον ὁ Χριστός, ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία. Ἐκείνη εἶναι ὁ στυγνότερος τύραννος τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑπηρετούντων. Καὶ ἀφοῦ μᾶς ἀφαιρέσῃ καὶ τὸ τελευταῖον πνευματικὸν ἐφόδιον, γυμνοὺς, ἀθλοὺς καὶ τετραχηλισμένους μᾶς παραδίδει εἰς μάστιγας.

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ποιμαντικά Θέματα

Η ΠΡΩΤΗ ΑΓΑΠΗ

Α'.

«Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησίας γράφον· τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ... οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον σου καὶ τὴν ὑπομονήν σου... ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας...» (Ἀποκ. 2, 1-4).

Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἐφέσου, ἀπὸ τὸν «κρατῶντα τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ» ἀποκαλύπτει, ὅτι ἡ ποιμαντικὴ διακονία εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆται μὲ κίνητρον τὴν ἀγάπην ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀγάπην. Ὑπάρχουν ποιότητες ἀγάπης!

Ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου ἀπειλεῖται μὲ «μετακίνησιν» ἐκ τῆς ἔδρας του, ἐπειδὴ διακονεῖ μὲ κίνητρον τὴν «δευτέραν» ἢ «τρίτην» (;) ἀγάπην. Ἐνῶ ἐπαινεῖται διὰ τὸν κόπον του, τὴν ὑπομονήν του καὶ τὰ ἔργα του, διὰ τῶν ὁποίων ἐδόξασε ἤδη τὸ ὄνομα τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ Ἰησοῦ, συγχρόνως καταλογίζεται εἰς αὐτὸν ὡς πτώσις ἢ λήθη (ἢ ἐγκατάλειψις) τῆς «πρώτης» ἀγάπης. «Μνημόνευε οὖν πόθεν πέπτωκας, καὶ μετανόησον καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον»!

Ἡ «πρώτη ἀγάπη» ἐμπνέει καὶ δημιουργεῖ ἔργα «πρώτης ποιότητος»! Διότι ἡ πρώτη ἀγάπη εἶναι ἀφοσίωσις ἐλευθέρα καὶ ἀπεριόριστος, ἀνιδιοτελής καὶ ἄδολος, πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀγαπωμένου καὶ ὡς τουαύτη συνεργεῖ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, τὸ ὅποιον ἐκφράζει καὶ ἐπικυρώνει αὐτήν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρώτης ἀγάπης, ὁ ἀγαπῶν ἀπορροφᾶται σχεδὸν πλήρως ἀπὸ τὸ ἐρώμενον πρόσωπον καὶ προσφέρει εἰς αὐτὸ τὰ πάντα, χωρὶς ὑπολογισμὸν ἢ συνειδητοποιήσιν τῶν θυσιῶν, αἱ ὁποῖαι σχετίζονται μὲ μίαν τοιαύτην καθολικὴν προσφορὰν.

Ἄλλὰ ἡ πρώτη ἀγάπη εἶναι συνήθως «μοιραίως» πρώτη, ἐπειδὴ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀναπόφευκτον φαινόμενον τῆς ἀτελοῦς φύσεώς του. Ἰδιαιτέρως ἡ ἀγάπη φαίνεται, ὅτι εἶναι τὸ πλεόν εὐαίσθητον ἄνθος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ποιμένου ὑποδραχμίζε-ται εὐκόλως εἰς δευτέρας καὶ τρίτης ποιότητος ἀγάπην...!

Ὅπως δὲ ἔμας τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἔργα καὶ ὁ κόπος καὶ ἡ ὑπομονὴ εἶναι δυνατόν νὰ προέρχωνται ἀπὸ ἀγάπην δευτέρας ποιότητος, πρέπει νὰ δημιουργῆ εἰς τὸν ποιμένα ἐσωτερικὸν διάλο-γον αὐτοελέγχου. Διότι, πολλάκις, μὲ τὰ πολλὰ ἔργα καὶ τὴν ἀτέρ-μονα ποιμαντικὴν «δραστηριότητα», προσπαθεῖ ὁ ποιμὴν (χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ) νὰ καλύψῃ τὸ ἐσωτερικὸν κενὸν τῆς ἀπουσίας τῆς πρώτης ἀγάπης. Ἀλλὰ ἡ ἀπουσία αὐτὴ δὲν καλύπτεται μὲ προϊόντα δευτέρας ποιότητος ἀγάπης. Ἀντιθέτως τὰ προϊόντα αὐ-τά, πολλάκις, ἀποκαλύπτουν καὶ καθιστοῦν ἐκδήλωσιν φανεράν τὴν ἀπουσίαν τῆς αὐθεντικῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀγάπης. Εἰς τὴν περι-πτώσιν ἀκριβῶς αὐτὴν εἶναι χρήσιμη ἡ ἀποκαλυπτικὴ προτροπὴ. «Μνημόνευε οὖν πόθεν πέπτωκας, καὶ μετανόησον καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον!» (Ἀποκ. 2, 5).

I. K.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗ-ΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεως των γνωστοποιοῦν ἀμέσως εἰς τὰ Γρα-φεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραι-τήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κα-νονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ
ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΩΝ*

Ο ἶκ ο ς κ θ' ¹

- 1 Ψυχικοῖς ὄμμασιν εἶδε
τὸν Σωτῆρα ὁ Ἅγιος
καὶ ἠδὲξήθη οὖν τῇ πίστει
ἀσμένως οὖν ἔφερε τὴν σιρόβλωσιν
- 5 τοῦ θραβείου κηδόμενος.
Νοητῶς δεῦτε ὀφόμεθα
θέατρον ἀξιοθαύμαστον·
γυμνὸν τὸν ἀριστέα κατῖδωμεν
ἐν τῷ σταδίῳ ἐσιῶτα
- 10 ἄνικρος αὐτοῦ ἐλλήνων πληθύς·
ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς γῆς,
τὸ στέμμα δὲ ἐν οὐρανοῖς·
εὐτρεπίζοντι ἀγγέλους
τῷ βοῶντι «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

Πρέπει ἴσως νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι εἰς τοὺς δύο παραπεσόντας οἴκους περιείχοντο τὰ προκαταρκτικὰ τῶν θασανιστηρίων τοῦ μάρτυρος, ἢ ἔστω συνέχεια τῶν ἀπειλῶν καὶ ὑποσχέσεων τοῦ βασιλέως, ἵνα μετατρέψῃ τὴν γνώμην καὶ πίστιν τοῦ Παντολέοντος, ὁ ὁποῖος εἶδε μὲ τοὺς ψυχικούς του ὀφθαλμοὺς τὸν Σωτῆρα, ἐγδυναμιοῦντα

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 154 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 τεύχους.

1. Διὰ τοὺς οἴκους κζ' καὶ κη' (ΩΟ εἰς τὴν ἀκροστιχίδα) ἔρα τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος. Εἰσαγωγικά. Πρβλ. καὶ "Ἑλλην Κυριακάκη—Κομίνη, ἐν Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, "Γυμνοί, τ. Α'. Ἀθήναι 1952, σελ. 247, σημ. 1. Πάντως, ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ κειμένου τοῦ ὕμνου, φαίνεται ὄντως λίαν πιθανὸν νὰ παρέπεσαν οἱ δύο ἐλλείποντες οἴκοι, περιέχοντες μᾶλλον τὴν ἀρχὴν τῶν μαρτυρίων τοῦ ἁγίου.

καὶ στερεοῦντα αὐτὸν ἐν τῇ πίστει. Οὕτω δὲ ὁ ἅγιος ὑπέφερεν εὐχαρίστως τὰ μαρτύρια τῆς στρεβλώσεως καὶ ἀφόδως ἐπορεύετο τὸν δρόμον πρὸς τὴν νίκην καὶ τὰ ἄνωθεν ἐρχόμενα θραβεῖα. Πρὶν εἰσελθῆ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν θαυτέρων βασανιστηρίων, διὰ μιᾶς ἀποστροφῆς ἐπικαίρου, προσκαλεῖ πάντας τοὺς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἀναγινώσκοντας τὸν ὕμνον τοῦ πιστοῦς νὰ παρακολουθήσουν «νοητῶς» τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο θέαμα: ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν γῆν τὸν ἀθλητὴν τῆς πίστεως νὰ ἴσασται γυμνὸς ἐν τῷ σταδίῳ, ἐνώπιον τοῦ ἀγρίου πλήθους τῶν ἀλαλαζόντων εἰδωλολατρῶν ἀπὸ τὴν ἄλλην δέ, ὕψηλά εἰς τὸν οὐρανόν, τοὺς ἀγγέλους νὰ ἐτοιμάζουσι τὸν στέφανον διὰ τὸν νικητὴν τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως μαρτυρίων.

Ο ἰ κ ο ι λ' - λ α'

(λ')

- 1 Ἐνω ἐν θρόνῳ ἀσιέκτω
ὁ Χριστὸς ἐποχούμενος
τῷ παιδὶ χεῖρα ὀρέγει
ὁ δὲ ἀσεβέστατος ἐτιρῶχειο
- 5 πῶς κολάσει τὸν μάριτσα.
Ἐπὸ οὖν τοῦ Σαϊὰν ἐμπνευσθεῖς
τήγανον ἔφη προσάγεσθαι,
ὁ μολύβδου καὶ πίσεως ἐνέπλησεν
ἐκπωρώσας ὑπεράγαν.
- 10 Ἐν τούτῳ ἐρεῖ βληθῆναι αὐτόν,
ὁ ἐπράχθη παρενδύς.
Ἄλλὰ νεύματι Θεοῦ
ἐλυτρώθη παραδόξως
καὶ ἐδόα «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

(λα')

- 1 Λαβὼν ὁ πλάνος τὸν νέον
τῷ θυθῶ κατηρόνησε
καὶ ἐκεῖσε διεσώθη.

- Τοῦτο γνοὺς ὁ πάνδεινος, τὸν εὐθαρσῆ
5 τοῖς θηρίοις παρέβαλεν
ὡς ἄρονες δὲ ὄφθησαν αὐτῷ.
Ἄναιρεῖ ταῦτα ὁ ἄνομος
καὶ τροχὸν ἐπιτρέπει παμμεγέθη
πολυποίκιλον γενέσθαι
10 ἐν τούτῳ εὐθύς δεσμεύει αὐτόν.
ὤλεσε δὲ ὁ τροχὸς
τῶν ἐλλήνων ἱκανούς,
ἀβλαβῆς δὲ ἐφυλάχθη
ὁ προεθεύων· «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

Ἐνῷ, ὅμως, ἐπάνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς οἱ ἄγγελοι ἠτοίμαζον τὸν στέφανον τοῦ μάρτυρος καὶ ὁ Χριστὸς ἔτεινε χεῖρα βοηθείας εἰς τὸ πιστὸν τέκνον του, ὁ ἀσεβέστατος βασιλεὺς ἐθασανίζετο πῶς θὰ παιδεύσῃ σκληρότερον καὶ ἀγριώτερον τὸν Παντολέοντα. Εἰς τοῦτο τὸ πονηρὸν ἔργον του εἶχε βοηθὸν τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος προσέφερε τὰς ἔμπνεύσεις καὶ τὰς ὑποδείξεις διὰ τὰ θασανιστήρια. Ἡ πρώτη, λοιπόν, ὑπόδειξις τοῦ διαδόλου ἦτο νὰ πλησθῆ πίσσης καὶ μολύβδου τεράστιον τήγανον καὶ ἀφοῦ υπερθερμανθῆ, «υπεράγαν», νὰ βληθῆ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ἅγιος. Ἐγένοντο τὰ πάντα ὡς προσέταξεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὁ μάρτυς, «νεύματι Θεοῦ», ἐφυλάχθη καὶ ἐσώθη θαυματουργικῶς, αἰνῶν τὸν Θεόν, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἐφρύαττε διὰ τὴν ἀδυναμίαν του νὰ βλάψῃ τὸ παράπαν τὸν θασανιζόμενον (οἶκος λ').

Εἰς τὸν ἐπόμενον οἶκον (λα') συνεχίζει ὁ ποιητὴς τὴν περιγραφὴν τῶν μαρτυρίων, τὰ ὁποῖα ὁ «πλάνος» ἐπέβαλεν εἰς τὸν «νέον»: Πῶς τὸν ἔρριψεν εἰς τὰ βᾶθη τῆς θαλάσσης, ὅθεν διὰ θαύματος διεσώθη· πῶς τὸν ἄφησεν εἰς τὴν πείναν καὶ τὴν βουλκμίαν ἀγρίων θηρίων, τὰ ὁποῖα ἐφάνησαν καὶ συμπεριεφέρθησαν ὡς ἄκακα ἀρνία εἰς τὸν ἅγιον, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ἐσφάγησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ ὀργισθέντος βασιλέως· πῶς ἔδεσαν τὸν ἅγιον εἰς παμμεγέθη τροχόν, πεποικιλμένον μαχαίραις, κατὰ τὸν συναξαριστήν, ὅστις τροχός, κυλιόμενος ἐθανάτωσε πολλοὺς εἰδωλολάτρας, ἀλλ' ἄφησεν ἀνέγγιχτον καὶ ἀκέραιον τὸν μάρτυρα, δοξολογοῦντα τὸν διασώ-

ζοντα αὐτὸν Θεόν. Παρὰ τὴν ἀνυπαρξίαν διαλόγων εἰς τοὺς οἴκους τούτους, τὰ λιτὰ μέσα τῆς περιγραφῆς τῶν μαρτυρίων δίδουν μίαν ἱεροπρεπῆ ζωηρότητα εἰς τὰ δρώμενα, ὀφειλομένων κυρίως εἰς τὴν ψυχικὴν συμμετοχὴν τοῦ ὕμνογράφου.

Ο ἱ κ ο ι λ β' - λ γ'

(λβ')

- 1 Μὴ ἰσχύσας ἰρῶσαι θασάνοις
ὁ ἀλάστωρ τὸν ἄμεμπτον
μειτεσιέλατο πανούργως
τὸν σεπιὸν προεσβύτερον Ἑρμόλαον
- 5 καὶ τοὺς τούτου συναίμονας,
Ἑρμιππον καὶ Ἑρμοκράτιον,
οὓς ἰδὼν τούτους ἠγάγκαζε·
«συμβουλευσατε, λέγων, θῆσαι σὸν ἡμῖν
Παντολέοντα ἀρετίως».
- 10 Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· «οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν
ἀπαρνεῖται τὸν Χριστόν».
Κτείνει οὖν τούτους εὐθὺς
καὶ πληρώσαντες τὸν δρόμον
ἐκβοῶσι «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

(λγ')

- 1 Οἱ τρισμακάριστοι οὗτοι
τῶν στεφάνων ἐπέτυχον·
ὁ δὲ ἄδικος ἀντίκα
ἐκτιμηθῆναι ἔταξε τὸν δίκαιον
- 5 καὶ πρὸ παραδίδοσθαι.
Ταῦτα γέγονεν ἅπαντα
τῷ σεπιῷ Παντελεήμονι,
ἐν τῇ Νικομηδαίῳ, ἄνακτος ὄντος
Μαξιμιανοῦ τοῦ αἰμοδόρου.
- 10 Ὁ οὖν ἀθλητὴς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ

μαρτυρήσας ἐν τῇ γῆ
μετ' ἀγγέλων οὐρανοῦ
κελάδει ἄγιον ᾄσμα
ἀσιγήτως· «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

Διὰ τῶν δύο τούτων οἰκῶν ὁ ποιητὴς δίδει τέλος εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν βασανιστηρίων τοῦ μάρτυρος, παρέχων καὶ πληροφορίας διὰ τὸ μαρτύριον τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἑρμολάου καὶ τῶν συμ-
πρεσβυτέρων αὐτοῦ Ἑρμίππου καὶ Ἑρμοκράτους (οἶκος λδ'). Τοὺς
τρεις τούτους προσεκάλεσεν ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ βασιλεὺς, ἵνα, ἐν
τῇ πανουργίᾳ του, δελεάσῃ τούτους καὶ μεταστρέψου, ἔστω καὶ
τὴν τελευταίαν στιγμὴν, τὴν γνώμην τοῦ ἁγίου. Μεθ' ὅλα τὰ βασανιστήρια, ὁ ἀθλητὴς ἔμεινεν ἀπτόητος, δι' αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς προσ-
έφυγεν εἰς τὴν ψυχολογικὴν ταύτην πίεσιν, ἐκ μέρους δηλ. τῶν
χριστιανῶν ἱερέων, ἐπὶ τὸν μάρτυρα. Ὅμως, καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι
ἱερεῖς ὄχι μόνον δὲν ἐπίεσαν τὸν ἄγιον νὰ θύσῃ εἰς τὰ εἰδωλα, ἀλλ'
ἐδήλωσαν μὲ θαυμαστὴν παρρησίαν ὅτι καὶ αὐτοὶ πιστεύουν εἰς
τὸν Χριστὸν ὡς ὁ Παντολέων, καὶ δι' οὐδένα λόγον ἀπαρνοῦνται
τὴν σωτήριον αὐτὴν πίστην των. Τότε, ἐξαγριωθεὶς ὁ βασιλεὺς
διέταξε νὰ ἐκτελεσθοῦν οἱ τρεῖς πρεσβύτεροι, οἱ ὁποῖοι οὕτω ἐμαρ-
τύρησαν¹ καὶ ἔλαβον τὸν τῆς νίκης ἀμαράντινον στέφανον, ὀλίγον
πρὸ τοῦ μαρτυρικοῦ τέλους τοῦ Παντολέοντος.

Τὸ τέλος τοῦ ἁγίου δίδεται μὲ ὑπερβολικὴν λιτότητα ὑπὸ τοῦ
ὕμνογράφου (οἶκος λγ') :

...ὁ δὲ ἄδικος παρανίκα
ἐκτιμηθῆναι ἔταξε τὸν δίκαιον
καὶ πῦρ παραδίδοσθαι...

Ὁ βασιλεὺς ἀπελπίζεται πλέον, ὅτι διὰ τῶν πονηρῶν μέσων
καὶ τῶν σκληρῶν βασάνων θὰ μεταστρέψῃ τὴν γνώμην τοῦ μάρτυ-

---

1. Ἡ μνήμη αὐτῶν τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας τὴν προτεραίαν
(26ην Ἰουλίου) τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος.

ρος· διὰ γὰ μὴ βλέπουν δὲ τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα οἱ εἰδωλολάτραι· καὶ οὕτω ἐπηρεάζονται ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, διάτασσει γ' ἀποκεφαλισθῆ ὁ ἅγιος καὶ τὸ σῶμα του γὰ παραδοθῆ εἰς τὴν πυράν, ἵνα ἐξαλειφθῆ πᾶν ἔχνος τῶν λειψάνων του. Τὸ συναξάριον δίδει καὶ ἄλλας λεπτομερείας, ἀλλὰ ταύτας παραλείπει ὁ ὕμνογράφος, ἐπιγραμματικῶς κλείων τὸν ὅλον ὕμνον διὰ τῶν ἀπλῶν τούτων λόγων: πάντα ταῦτα συνέδησαν εἰς τὸν ἅγιον Παντελεήμονα ἐν τῇ πόλει τῆς Νικομηδείας, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αἱμοβόρου βασιλέως Μαξιμιανοῦ. Τότε, λοιπόν, ὁ ἀθλητῆς τῆς πίστεως, —ὡς καὶ οἱ συμπρεσβύτεροι μετὰ τοῦ διδασκάλου του Ἑρμολάου—, ἐτελείωσε μαρτυρικῶς τὸν ἐν γῆ βίον του καὶ ἀνήλθε στεφανηφορῶν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔνθα, μετὰ τῶν χορῶν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὡς θεῖος ἐρώδιος, «κελαδεῖ ἅγιον ἄσμα ἀσιγήτως» εἰς τὸν Κύριον τῶν πάντων.

Ο ἱ κ ο ς λ δ'

- 1 Συμφώνως ἄσωμεν πάντες
τῷ τῶν ἀγγέλων προιάνει
Ἰησοῦ τῷ πρὸ αἰώνων,
τῷ τὴν γῆν ἐδράσαντι καὶ ἀνθρώπον
- 5 κατ' εἰκόνα ποιήσαντι.
Θέλων γὰρ σῶσαι τὸν ἀνθρώπον
μὴ τραπεῖς γέγονεν ἀνθρώπος,
τεχνεὺς ἐκ τῆς Παρθένου ἀνευ σοποῦ,
τῆς Κυρίας Θεοτόκου
- 10 πτωχεύσας ἐκόν, παρέσχεν ἡμῖν
βασιλείαν οὐρανῶν,
ἧς σπουδάσωμεν τυχεῖν
ταῖς εὐχαῖς τοῦ ἀναργύρου
ἐκβοῶντες· «Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε».

Ὁ ἀκροτελεύτιος οὗτος οἶκος εἶναι ὕμνος πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πρῦτανιν τῶν ἀγγέλων, ὅστις ἐνεδυνάμωσε τὸν ἅγιον Παντελεήμονα νὰ δεῖξῃ τόσα θαυμαστά σημεῖα καὶ τέρατα, ἀποτελεῖ δὲ μίαν ἐκ τῶν ὥραίων εὐκαιριῶν ἵνα φανῇ καὶ ἡ περὶ τὰς δογματικὰς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως δύναμις τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ. Εἰς ὀλίγας μόνον γραμμὰς δίδει τὴν περὶ Χριστοῦ δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, λιτῶς ἀλλ' ἐπιγραμματικῶς: Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πρὸ αἰῶνων Θεός, ὁ ἐδράσας τὴν γῆν καὶ ἐπ' αὐτῆς βασιλέα καταστήσας τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ποιήσας αὐτόν. Ἐγινε δέ, ἄνευ οὐδεμιᾶς τροπῆς τῆς θείας του φύσεως, ἄνθρωπος, γεννηθεὶς ἄνευ σπορᾶς ἐκ τῆς Κυρίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, διὰ νὰ σώσῃ τὸν πεσόντα καὶ ἀπολωλότα ἄνθρωπον. Ἄφησε τοὺς οὐρανοὺς, κενώσας ἑαυτὸν καὶ ἐκουσίως πτωχεύσας, διὰ νὰ πλουτήσωμεν ἡμεῖς καὶ κατακτήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, εὐχαῖς καὶ ἰκεσίαις τοῦ ἀναργύρου ἱατροῦ, τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ ἱαματικοῦ Παντελεήμονος¹.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

---

1. Ἐκ τοῦ ἐξαισίου τούτου ὕμνου, ὡς γνωστόν, παρέμειναν εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία μόνον τὸ Προοίμιον μετὰ τοῦ α' Οἴκου (κζ' Ἰουλίου).

Ἐκτὸς τῆς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένης Βιβλιογραφίας (εἰς τὰς ὑποσημειώσεις), δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ εὑρῇ ἐξαντλητικὴν σχεδὸν βιβλιογραφίαν, α) διὰ μὲν τὸν ἅγιον Παντελεήμονα, εἰς τὸ ἔργον «Ὁ Μεγαλομάρτυς ἱατρὸς ἅγιος Παντελεήμων», Ἀθῆναι 1969, σελ. 133 - 134, τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιμ. Σπ. Μπιλάλη, β) διὰ δὲ τὸν ἅγιον Ρωμανὸν τὸν Μελωδόν, εἰς τὸ ἔργον τοῦ José Grosdidier de Matons, Romanos le Mélode et les origines de la poésie religieuse à Byzance, Paris 1977, σελ. XIII—XIX.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἁγίας Γραφῆς

«ΝΑ ΜΗ ΡΑΪΣΗ ΠΟΤΕ!»

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ Πάθος, ὁ Ἰησοῦς συνιστᾷ στοὺς φορεῖς τῆς ἀλήθειας του, τοὺς Ἀποστόλους: «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ» (Ματθ. κδ' 4).

Κρατᾶτε τὰ μάτια σας ἀνοιχτά. Ἡ πλάνη καταδοκεῖ. Ποιὸς τὴν ἐμπνέει καὶ τὴ στήνει στὸν δρόμο σας; Μὰ ποιὸς ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἀντίπαλό μου, τὸν Ἑωσφόρο;

Ὅταν ἡ Ἐκκλησία μου, βγαλμένη μὲς ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Πεντηκοστῆς, κἀνῃ τὰ πρῶτα βήματα, τὴν περιμένει διπλὴ ἀπειλή. Οἱ ἔσωθεν διωγμοὶ καὶ ἡ ἔσωθεν σύγχυση.

Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς καὶ τοὺς συνεργοὺς σας, πρὶν ἀκόμη τὸ ἀποστολικὸ ἔργο ἀναπτυχθῆ αἰσθητά, θὰ χύσετε τὸ αἷμα σας γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ θὰ σᾶς στερηθῇ τὸ ποίμνιο.

Ὅπως τὸν διάκονο Στέφανο καὶ τοὺς δυὸ Ἰακώβους (τὸν Ἀδελφόθεο καὶ τὸν γιὸ τοῦ Ζεβεδαίου).

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀπειλή, δεινὰ θὰ πειρασθῆτε. Ὅχι μόνο σεῖς προσωπικά, μὰ καὶ οἱ πιστοὶ γενικά.

«Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστὸς καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν» (στίχ. 5).

Αὐτὴ ἡ προοπτικὴ τί μῆκος ἔχει; Περιορίζεται στὰ ἀποστολικά χρόνια ἢ ἀπλώνεται καὶ παρὰ πέρα; Περιττὸ τὸ ἐρώτημα. Καὶ τίς δυὸ ἀπόψεις τίς μαρτυρεῖ ἡ Ἱστορία τοῦ χριστιανισμοῦ.

Πολλοὶ ἰδιοποιήθηκαν τὸν Χριστό. Καὶ πλῆθος θύματα παρέσυραν. Ἡ ὀρθοδοξία ἀλλοιώθηκε μὲ τίς πλάνες τῶν αἰρετικῶν. Ἔτσι, ὅλα τὰ μάτια δὲν τὸν ἔβλεπαν ὅπως εἶναι στὴν πραγματικότητα. Οὔτε τὴ φύση του οὔτε τὴ διδαχὴ του πίστευαν σωστά.

Ἀποκομμένοι ἀπὸ τὴν ἀγνή Παράδοση, ἐξέκλιναν στὸ ψέμμα, πού ὄχι σπάνια ἦταν τερατώδες, ἀποχρυσικὸ καὶ σ' ἔκανε ν'

ἀπορῆς πῶς οἱ ἴδιοι δὲν τὸ ἐνωθῆσαν καὶ δὲν τὸ πετοῦσαν ἀπὸ πάνω τους σὰν ἓνα μολυσμένο φόρεμα.

Ἡ αἴρεση πιάνει ὅπου βρίσκει κατάλληλο ἔδαφος.

Πρῶτα-πρῶτα, ὅπου δὲν ὑπάρχει ταπεινὸ φρόνημα καὶ ἀγάπη, δηλαδὴ ὑγιῆς ἐκκλησιαστικὴ ἀντίληψη. Ὅταν κανεὶς ἔχει ἐπίγνωση τῆς λευφῆς του ἀρετῆς καὶ τῆς δύναμης ποὺ διατηρεῖ ὁ «παλαιὸς ἄνθρωπος», δὲν τολμᾷ νὰ κἀνῃ τὸν βέβαιο ἐρμηνευτὴ τῆς θείας Ἀποκάλυψης. Καὶ ὅταν, παράλληλα, ἔχη συνείδηση πῶς μονάχα ἡ Ἐκκλησία, σὰν πλήρωμα, εἶναι ὁ φύλακας τῆς ἀλήθειας, δὲν ἐμπιστεύεται ἔννοιες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ βρίσκονται σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν κοινὴ πίστη.

Αὐτὲς οἱ δυὸ ἀρετὲς εἶναι τὸ κρηπίδωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ ἀπόλυτη ἀσφάλειά της. Ἀντίθετα, ἂν λείπουν, ἡ κακοδοξία βρίσκει ἀνοιχτὴ τὴ θύρα.

Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις ἠθικῆς φύσης, εἶναι καὶ μιὰ ἄλλη, ἡ στενοκεφαλιά, ἡ βλακεία. Στὴν αἴρεση, πόσα καὶ πόσα δὲν προσφέρει! Δίκιο εἶχε αὐτὸς ποὺ ἔγραψε: «Τὸ μεγαλύτερο ἀτύχημα ἀπ' ὅσα συμβαίνουν στὸν κόσμον, εἶναι ἡ συνάντηση ἑνὸς ἡλιθίου μὲ μιὰν Ἰδέαν». Τὸ μικρὸ μυαλὸ εἶναι ἱκανὸ γιὰ φοβερὰ κατορθώματα. Ἐχει μιὰ κακοποιὸ δύναμη στὸ ἔπακρο ἀποτελεσματικῆ. Τί κάνει; Ἐκχυδαῖζει τὶς εὐγενέστερες ἔννοιες. Ἀσχημίζει τὰ ὠραιότερα ἄνθη τοῦ πνεύματος. Μεταβάλλει σὲ δυσωδία τὰ πιὸ αἰθέρια ἀρώματα τῆς καρδιᾶς.

Ἔτσι, στ' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὑποβάλλονται ἀντιευαγγελικὰ βιώματα. Οἱ ἀλήθειες του καταντοῦν σὲ τραγικὲς γελοιογραφίες. Οἱ ἐντολὲς του ἐφαρμόζονται μὲ πράξη ποὺ τὶς κηλιδώνει.

Οἱ Ἀπόστολοι λοιπὸν θὰ εἶχαν πάντα τὴν ἔγνια ἐνώπιόν τους, ὅπως κι ὅσοι θὰ τοὺς διαδέχονταν, ὁ ἱερὸς Κληρὸς, σὲ ὅλες τὶς ἐποχές. Πῶς νὰ φυλάνε ἀπὸ τὴν πλάνη τὴν ἴδια τους τὴν ψυχὴ καὶ τὶς ψυχὰς ποὺ ἀποτελοῦν τὴν Ἐκκλησία.

Φορῶντας χριστόμορφο προσωπεῖο, ὁ Πατέρας τοῦ Ψεύδους

ἀέναα πασχίζει ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Χριστό. Νὰ ρίξῃ ἔτσι στὸ σκοτάδι τοὺς «υἱοὺς φωτός».

Γιὰ τοὺς ποιμένες, ἡ εὐθύνη εἶναι βαρειά. Οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ αὐτοὺς ἀκολουθοῦν. Ἄν λοιπὸν οἱ ταγοὶ χάσουν τὴν πυξίδα τῆς πίστεως, ἔχοντας βγῆ ἀπὸ τὸ ταπεινὸ φρόνημα καὶ τὴν ἀγάπη, θὰ ξεστρατίσουν μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ πολλὲς ἄλλες ψυχές.

Ἄς δεόμεσθε, μαζὶ μὲ τὸν ποιητή:

Ὅλα νὰ τὰ δεχτοῦμε, Κύριε, καθὼς
σὲ δικά σου παιδιὰ ταιριάζει ἡ Πίστη
νὰ μὴ ραΐση, Κύριε, ποτέ... ποτέ!

Ἄν βρῆς μιὰ χαραμάδα... κλείσ' τη.*

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

* Ἀντώνης Σαμαράκης.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιδικιοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140), Περιδικιὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

356. Ἡ Προηγιασμένη μπορεῖ νὰ τελεσθῆ τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς ἢ ὄχι; Ἐὰν μπορῆ, τότε ποιά ἀκολουθία πρέπει νὰ προηγηθῆ, ἢ Προηγιασμένη ἢ οἱ Χαιρετισμοί; ἐρώτησις κ. Θ. Γκέρκου).

Τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐρωτήσεως εἶναι ἀποκαλυπτικὸ ἐνὸς δράματος, μιᾶς λειτουργικῆς θὰ ἔλεγα διαστροφῆς, πού ὑποδόσκει στὴν λατρεία μας καὶ πού κατήγγησε νὰ θεωρῆται φυσιολογικὴ κατάσταση καὶ φυσικὴ τάξις. Ἔτσι παίρνοντας τὸ λάθος γιὰ σωστό, τὴν οἰκονομία γιὰ ἀκρίβεια, διερωτώμεθα ἂν ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἢ ὄχι. Στὴν Προηγιασμένη, δηλαδή, ἂντι νὰ ρωτᾶμε ἂν ἐπιτρέπεται ἡ τέλεσις τῆς τὸ πρῶτῷ, ρωτᾶμε ἀντίστροφα ἂν ἐπιτρέπεται ἡ τέλεσις τῆς τὸ ἑσπέρας.

Θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσωμε ὠρισμένα γνωστὰ καὶ νὰ σημειώσωμε ὠρισμένα αὐτονόητα πράγματα. Ἡ Προηγιασμένη εἶναι ἀκολουθία ἑσπερινῆς κοινωνίας. Μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ συνεδέθη, ἀκριδῶς γιὰτὶ ὁ ἑσπερινὸς εἶναι ἡ ἑσπερινὴ προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἦταν πολὺ φυσικὸ μετὰ τὴν ἑσπερινὴ σύναξι τῆς προσευχῆς νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἑσπερινὴ κοινωνία. Γιατὶ τώρα οἱ πιστοὶ κοινωνοῦν κατὰ τίς νήστιμες ἡμέρες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς κατὰ τὸ ἑσπέρας καὶ ὄχι τὸ πρῶτῷ, εἶναι γνωστό· ἐκτὸς Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, οἱ καθημερινὲς τῆς Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡμέρες αὐστηρᾶς νηστείας· ἡ νηστεία προηγείται τῆς θείας κοινωνίας καὶ καταλύεται μετὰ ἀπὸ αὐτὴν — καὶ ἡ ξηροφαγία τῶν ἡμερῶν τῶν νηστειῶν εἶναι κατάλυσις τῆς νηστείας. Μετὰ ἀπὸ τὴν κοινωνία ὁ νυμφίος ἔχει εἰσέλθει στὴν ψυχὴ καὶ οἱ «υἱοὶ

τοῦ νυμφῶνος», βιβλικώτατα, δὲν μποροῦν πιά νὰ νηστεύουν (Μάρκ. 6' 19). Ἐπομένως νηστεύουν καὶ πενθοῦν τὴν ἡμέρα καὶ κοινωνοῦν τὸ ἑσπέρας γιὰ νὰ μετᾶσχουν ὕστερα στὴ νηστήσιμο τροφή. Οἱ δύο μάλιστα κεντρικὲς καὶ σεβασμιώτερες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος, ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευή, καὶ καθ' ἕλο τὸ ἔτος καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή, ἦσαν ἡμέρες αὐστηροτέρας νηστείας καὶ προσελεύσεως στὴν θεία κοινωνία. Ἐνῶ λοιπὸν καθ' ἕλες τὶς ἡμέρες τῶν Νηστειῶν μπορεῖ νὰ τελεσθῇ ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων κατὰ τὴν πράξι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς κανόνας (Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μθ'), ἡ τέλεις της προβλέπεται ἀπαραιτήτως κατὰ τὶς Τετάρτες καὶ τὶς Παρασκευὲς γιὰ τὴν κοινωνία, ἐννοεῖται τὴν ἑσπερινή, τῶν πιστῶν. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὶς σχετικὲς διατάξεις τῶν Τυπικῶν καὶ ἀπὸ τὴν τάξι τοῦ ἑσπερινοῦ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν στὸ Τριῶδιο, ποὺ δὲν ἔχει ἀπόστιχα ἀκριδῶς ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἐνδεχόμενο νὰ μὴ τελεσθῇ ἡ Προηγιασμένη. Ἔτσι ἡ νηστεία τῶν δύο αὐτῶν ἡμερῶν κατακλείεται μὲ τὴν ἀποκορύφωσι τῆς λειτουργικῆς ἡμέρας στὴν ἀκολουθία τῆς κοινωνίας.

Ἔτσι ἡ Προηγιασμένη ἐτελεῖτο πάντοτε «πρὸς ἑσπέραν» φαίνεται ἀπὸ τὶς θεωρητικὲς προϋποθέσεις της, ποὺ εἶδαμε ἀνωτέρω, καὶ ἀπὸ τὴν πράξι τῆς Ἐκκλησίας ποὺ εἶναι τόσο σαφὴς καὶ καλά μαρτυρημένη, ὥστε θὰ ἦτο ἀφελὲς νὰ ἐπιχειρήσωμε νὰ τὸ ἀποδείξωμε. Νὰ δεῖξωμε μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ὁ ἑσπερινὸς εἶναι ἑσπερινὴ προσευχή καὶ ὡς ἑσπερινὴ προσευχή γίνεται τὸ ἑσπέρας; Ἡ νὰ ἀναφερθοῦμε στὶς μαρτυρίες τῶν ἐκκλησιαστικῶν Τυπικῶν γιὰ νὰ πείσωμε ὅτι ἡ ἑσπερινὴ ἀκολουθία εἶναι ξένο πρὸς κάθε λογικὴ νὰ γίνεται τὸ πρωί; Τοῦτο μόνον ἂς σημειώσωμε ἀπὸ τὴν νε' ἀπάντησι τοῦ Συμμεῶν Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν Πενταπόλεως Γαβριήλ: «Περὶ μὲν τὴν ἐνάτην ὥραν ταύτην τελοῦμεν τὴν τελετὴν (τὴν Προηγιασμένην δηλαδή), ἀποσώζοντες τὸν ὄρον τῆς νηστείας, ἅπαξ πρὸς ἑσπέραν ἐσθίειν τετυπωμένου, ἀγιαζόμεθα δὲ ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ ὄψει τῶν ὀφθαλμῶν ἅμα τῷ νοῦ αὐτὸν ὀρῶντες

τὸν Κύριον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ εἰς ἰλασμόν ἡμῶν προτιθέμενον καὶ μεταδιδόμενον τοῖς ἀξίοις τῆς αὐτοῦ κοινωνίας».

Τώρα πῶς φθάσαμε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους στὴ γνωστὴ μετὰθεσι τῶν ἑσπερινῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς στὸ πρῶτ', μιλήσαμε στὴν ἀπάντησι στὴν ὑπ' ἀριθμ. 195 ἐρώτησι. Εἰδικὰ γιὰ τὴν Προηγιασμένη τὸ θέμα εἶναι πολὺ σοβαρώτερον ἀπὸ ὅσο φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως, γιὰτὶ δὲν ἔχομε μόνον τὸ παράλογο τῆς ἑσπερινῆς ἀκολουθίας ποὺ γίνεται τὸ πρῶτ', ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπαίτησι τῆς ἑσπερινῆς κοινωνίας, ποὺ δὲν γίνεται στὸ τέλος ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας τῆς νηστείας. Ἐσφαλῶς στὴ μετὰθεσι αὐτὴ συνετέλεσε ἢ προσπάθεια διευκολύνσεως τῶν πιστῶν εἴτε στὸν χρόνον τῆς προσευχῆς εἴτε στὴν προσέλευσι στὴν θεία κοινωνία. Ἄλλὰ οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο ἔχει ἐπιτευχθῆ. Ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ Προηγιασμένη ἢ τελεῖται παρουσίᾳ ἐλαχίστων πιστῶν — οἱ ἄλλοι εἶναι στὶς δουλειές των — ἢ καὶ δὲν τελεῖται καθόλου. Ἀντιθέτως ἢ τέλεισός της κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς Τετάρτης, ποὺ ἄρχισε νὰ διαδίδεται πολὺ στὶς ἡμέρας μας, καὶ πολὺ λαὸ συγκεντρῶναι, γιὰτὶ ἡ ὥρα τῆς τελέσεώς της εἶναι κατάλληλη, καὶ ἡ προσέλευσις στὴν θεία κοινωνία εἶναι μεγάλη. Αὐτὴ εἶναι ἡ λύσις, στὴν ὁποία πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ φθάσωμε. Ἡ Προηγιασμένη εἶναι ζωτικὸ στοιχεῖον τῆς θείας μας λατρείας. Γιὰ νὰ ἐπιδιώσῃ καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν θαυμάσιον προορισμὸν της στὴν μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ἀπονεκρωτικὸν κλοιὸν τῆς παρακμῆς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἀρχικὴ παραδοσιακὴ τῆς θέσι μέσα στὸ φυσιολογικὸ πλαίσιον τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν μπορεῖ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ἡ λησμονημένη Παλαιὰ Διαθήκη στὸ κήρυγμα, ἀφοῦ τὰ ἀναγνώσματα τῆς Προηγιασμένης εἶναι Παλαιοδιαθηκικά, καὶ νὰ ἀναρριπισθῇ μετὰ τὴν κατάλληλην προσπάθειαν ἢ συμμετοχὴν τῶν πιστῶν στὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἄριστα ἐκφράζει ἢ σύστασις τῆς Προηγιασμένης.

Ἡ ἐπαναφορά τῆς Προηγιασμένης στὴν κανονικὴ τῆς ὥρα εἶναι ἐπόμενο νὰ παρουσιάσῃ σήμερα ὠρισμένες δυσχέρειες, μετὰ μάλιστα ἀπὸ μιὰ μακρὰ σχετικῶς περίοδο μεταθέσεως τῆς τὸ πρῶτ. Οἱ μακροχρόνιες ἀσθένειες ἀφήνουν, ὡς γνωστό, ἀνεξάλειπτα ἴχνη. Κάτι παρόμοιο διαπιστώσαμε καὶ γιὰ τὶς ἀκολουθίες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος στὴν ἀπάντησι στὴν ὑπ' ἀριθμ. 186 ἐρώτησι. Καὶ γιὰ μὲν τὴν Προηγιασμένη τῆς Τετάρτης δὲν νομίζω πῶς θὰ ὑπάρξῃ κανένα σοβαρὸ ἐμπόδιο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ μεγάλου ἀποδείπνου πού ἀναγκαστικὰ θὰ ἐκτοπισθῇ λόγῳ μεταθέσεως κατὰ τὴν ὥρα αὐτῆ τῆς Προηγιασμένης. Τὸ μέγα ἀπόδειπνο μπορεῖ νὰ λέγεται κατ' ἰδίαν, «ἐν τοῖς κελλίοις», ὅπως διατάσσου σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὰ ἀρχαῖα Τυπικὰ καὶ ὅπως γίνεται καθημερινῶς μὲ τὸ μικρὸ ἀπόδειπνο. Ἐξ ἄλλου τὸ μέγα ἀπόδειπνο θὰ τελῆται τὶς ἄλλες τρεῖς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος.

Ἡ περίπτωσις τῆς Παρασκευῆς εἶναι δυσκολωτέρα. Στὸ ἀπόδειπνὸ τῆς φάλλεται, ὡς γνωστόν, ἡ ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν καὶ τοῦ Ἀκαθίστου κατὰ τὴν Ε' ἑβδομάδα, πού εἶναι τόσο λαο-

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Λόγῳ μεγάλης ἐλλείψεως χάρτου, εἴμεθα ἡναγκασμένοι, ὅπως παύσωμεν χορηγοῦντες παντὸς εἶδους ἀνάτυπα ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς Περιοδικοῖς ἄρθρων, πλὴν τῶν ἐν τῇ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» δημοσιευομένων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν ὁποίων θὰ δίδωμεν ἑκατὸν (100) καὶ μόνον ἀνάτυπα. Συγχρόνως εἴμεθα ἡναγκασμένοι, ὅπως περιορίσωμεν μέχρι τοῦ κατωτάτου δυνατοῦ ὀρίου τὰς σελίδας τῶν Περιοδικῶν μας.

Ἐκ τῆς Διευθύνσεως

φιλείς, ὥστε οὔτε σκέψις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ παραμερισμοῦ τῶν. Παλαιότερα δὲν ὑπῆρχε πρόβλημα, γιατί οἱ μὲν ἀκολουθίες τῶν Χαιρετισμῶν εἶναι νεώτερες καὶ ἐτέθησαν στή θέσι αὐτῆ προφανῶς μετὰ τὴν μετάθεσι τῆς Προηγιασμένης τὸ πρῶτ καὶ ὁ Ἀκάθιστος ἐψάλλετο μὲ τὸν ὄρθρο τοῦ Σαββάτου τῆς Ε' ἐβδομάδος, ὅπως τὸν προβλέπει καὶ τὸ Τριῶδιο.

Ἄν ὑποθέσωμε ὅτι τελεῖται ἡ Προηγιασμένη τὸ ἑσπέρας τῆς Παρασκευῆς, οἱ Χαιρετισμοὶ πρέπει νὰ ἔπωνται. Καὶ τοῦτο γιὰ δύο λόγους· πρῶτον, γιατί εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὸ ἀπόδειπνο καὶ, ὡς γνωστὸν, στήν σειρὰ τῶν ἀκολουθιῶν τοῦ νυχθημέρου τὸ ἀπόδειπνο ἔπεται τοῦ ἑσπερινοῦ. Δεύτερον, γιατί ἡ Προηγιασμένη, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἑσπερινὸς στὸν ὅποιο εἶναι συνημμένη θεωρητικὰ ἀνήκει στὸ Σάββατο, ἐντάσσεται στὶς κατανουκτικὲς ἀκολουθίες τῆς Παρασκευῆς. Τὸ Σάββατο ἔχει ἄλλο θέμα· δὲν εἶναι ἡμέρα πένθους καὶ νηστείας, γιαντὸ καὶ εἶναι λειτουργήσιμο, καὶ ἀπὸ τὸ ἀπόδειπνὸ του αἴρεται κατὰ κάποιον τρόπο ὁ κατανουκτικὸς χαρακτήρ τῶν καθημερινῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς. Ἔτσι «χωρεῖ» σ' αὐτὸ καὶ ἡ χαρμόσυνος θεομητορικὴ ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν, μᾶλλον σὰν μιὰ προσόρτιος ἢ μεθέορτος ἐπεξεργασία τοῦ θέματος τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ποὺ πάντοτε ἐμπίπτει στήν Τεσσαρακοστή. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ τελεσθῆ πρῶτα ὁ ἑσπερινὸς μὲ τὴν Προηγιασμένη καὶ ὕστερα ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀποδείπνου μὲ τὸν κανόνα καὶ τοὺς Χαιρετισμούς.

Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ γιὰ δύο λόγους, ἕνα θεωρητικὸ καὶ ἕνα πρακτικὸ. Ὁ θεωρητικὸς λόγος εἶναι ὅτι ἡ θεία λειτουργία καὶ ἡ κοινωνία ἀποτελοῦν τὸ ἀποκορύφωμα καὶ τὸ τέλος μιᾶς λειτουργικῆς συνάξεως. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἀρμόζει

νά προβάλλωνται ἄλλα θέματα. Βέβαια ἔχομε μερικά παραδείγματα ἀκολουθιῶν, πού συνάπτονται στήν θεία λειτουργία, σέ μεταγενεστέρα πάντως ἐποχή, ὅπως τόν ἑσπερινό τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς καί τόν ἀγιασμό τῶν Θεοφανείων. Δέν πρέπει ὁμως νά λαμβάνωνται ὡς πρότυπα τέτοιες ἀτυχεῖς συνδέσεις. Ὑπάρχει ἐξ ἄλλου καί ἐξ Ἰσου σπουδαῖος πρακτικός λόγος. Μὲ τὴν σύγδεσι τῶν δύο ἀκολουθιῶν θὰ προκληθῆῖ νέο κακό, ἀντὶ τοῦ ἄλλου πού προσπαθοῦμε νά ἀποφύγουμε· μιὰ νέα μακρὰ καὶ μὴ βιώσιμος ἀκολουθία, πού θὰ διαρκεῖ περίπου τρεῖς ὥρες. "Αν λάθωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Παρασκευές εἶναι ἡμέρες ἐργάσιμες καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔρχονται στὸν γὰρ κουρασμένοι ἀπὸ τὸν καθημερινὸ μόχθο, θὰ ἦταν ἀπάνθρωπο νά ἔχομε τὴν ἀξίωσι νά παραμείνουν τρεῖς ὥρες σ' αὐτὸν καὶ θὰ ἦταν ἀφελές νά πιστεύωμε ὅτι ὑπὸ τέτοιες συνθῆκες μποροῦν νά προσευχηθοῦν καὶ νά μετᾶσχουν στὰ τελούμενα.

"Αν προσθέσωμε καὶ τὸ θέμα τῆς νηστείας — ἀφοῦ ἡ τέλεισις ἑσπερινῆς Προηγιασμένης προϋποθέτει τὴν συμμετοχὴν στὸ μυστήριον — θὰ ἦταν τελείως ἄκριτο νά ἐπιχειρήσωμε νά κρατήσωμε τοὺς νηστικὸς ἀνθρώπους ἄλλο τόσο χρόνον γιὰ νά παρακολουθήσουν καὶ τοὺς Χαιρετισμούς. Στὸ τέλος, μετὰ τίς πρῶτες ἐντυπώσεις, οἱ χριστιανοὶ θὰ ἀποφεύγουν νά ἔλθουν καὶ στίς δυὸ ἀκολουθίας. Σκοπὸς μας δὲν πρέπει νά εἶναι ἀπλῶς ἡ τυπικὴ διάσωσις τῶν ἀκολουθιῶν, ἀλλὰ ἡ ὀργανικὴ ἐπανατοποθέτησις των μέσα στὰ ζωντανὰ πλαίσια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. "Αλλως εἶναι προτιμότερο νά μείνη καὶ ἡ Προηγιασμένη «ὅπως τὴ βρήκαμε», δηλαδὴ οὐσιαστικὰ στὸ περιθώριον τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν.

Γιὰ νά εἴμαστε πρακτικώτεροι, νομίζω πὼς ὑπὸ τίς σημερινὲς συνθῆκες, ἐνῶ ἐπιβάλλεται ἡ ἐπαναφορὰ τῆς Προηγιασμένης τῆς

Τετάρτης στήν ὀρθή παραδοσιακή τῆς θέσι, ἡ Προηγιασμένη τῆς Παρασκευῆς εἶναι φρονιμώτερο νά μὴ μετακινηθῆ. Οἱ Χαιρετισμοὶ καὶ ὁ Ἀκάθιστος καλύπτουν τίς ἑσπερινές συνάξεις τῶν Παρασκευῶν, ἐκτὸς τῆς Παρασκευῆς τῆς ε' ἑβδομάδος γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πρόβλημα καὶ μπορεῖ ἀνέτως νά ἀκολουθήσῃ τὴν πρᾶξι τῆς Τετάρτης. Ἔτσι κατὰ τίς ἑβδομάδες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς θὰ ἐδημιουργοῦντο δύο ἀπαραίτητοι λειτουργικοὶ πόλοι, ἓνας εὐχαριστιακός, μὲ τὴν ἑσπερινή Προηγιασμένη τῆς Τετάρτης, καὶ ἓνας θεομητορικός, μὲ τὴν ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν τῆς Παρασκευῆς.

Φ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

- Κ. Γ. Μπόνη**, Ὁμ. Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τοῦ Ἀγίου Ἰγνατίου Ἐπιστολαί. Α' Πρὸς Ἐφesoίους. (Σχόλια). — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Λειτουργικὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἐπιφανίου Σαλαμῖνος. — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Αἱ μᾶστιγες τοῦ ἀνθρώπου, ματαιοδοξία καὶ πλεονεξία. — **Ι. Κ.**, Ἡ πρώτη ἀγάπη. — **Π. Β. Πάσχου**, Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ Ἅγιος Παντελεήμων. — **Βασ. Μουστάκη**, «Νὰ μὴ ράϊση ποτέ!». — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονικῆς καὶ ἄλλες ἀπορίες.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασίου 1, Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.